

Merhamet Konusunda Yapılmış Araştırmaların İncelenmesi (Derleme Makalesi)

*¹Eşref NAS

¹0000-0002-4524-9534, Dr., Okul Psikolojik Danışmanı, Diyarbakır İl MEM,
esrefnasx@gmail.com

Geliş Tarihi : 11.11.2020

Kabul Tarihi : 21.03.2022

<https://doi.org/10.55150/apjec.824753>

Öz

Merhamet, bir başkasının acısına tanıklık ederken ortaya çıkan ve daha sonra yardım etme arzusunu tetikleyen bir duygu durumudur. Bu araştırmada, merhamet konusuna ilişkin Türkiye’de yapılan araştırmaların çeşitli ölçütler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu araştırmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda 2000-2020 yılları arasında merhamet konusunda yayınlanmış 84 çalışma incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre merhamet konusunda 2000’li yılların başında herhangi bir çalışmanın yapılmadığı 2010-2014 yılları arasında ilk çalışmaların yapılmaya başlandığı ve 2018 yılından itibaren ise bu konudaki araştırmalarda önemli bir artış olduğu belirlenmiştir. Yapılmış araştırmaların katılımcılarının bir kısmını hemşireler ve üniversite öğrencileri oluşturmuşken, bazı araştırmalar kuramsal-derleme türünde yapılmıştır. Ayrıca araştırmaların büyük çoğunluğu 200’ün altındaki katılımcılarla gerçekleştirilmiştir. Araştırmalarda çoğunlukla ANOVA, t testi, Kruskal Wallis, Man Whitney U testi ve korelasyon analizi gibi temel istatistik teknikleri kullanılmıştır. Araştırmaların yarısından fazlasında Merhamet Ölçeği uygulanmıştır. Ayrıca yapılmış araştırmaların büyük çoğunluğu sağlık ve sosyal hizmetler alanında gerçekleştirilmiş; son yıllarda ise eğitim, ruh sağlığı ve psikoloji alanında da araştırmalar yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Merhamet, doküman analizi, araştırmalar

Investigation of the Research Related to Compassion

Abstract

Compassion is an emotional state that arises when the person witnesses someone else's pain and then triggers a desire to help. In this study, it was aimed to investigate research about compassion conducted in Turkey in terms of various criteria. Document analysis method was used in this research. In this context, 84 studies published related to compassion between 2000 and 2020 were examined. According to findings of the research, it was determined that there

*¹Okul Psikolojik Danışmanı, Diyarbakır İl Milli Eğitim Müdürlüğü, esrefnasx@gmail.com.

were not any studies about compassion in the early 2000s but the first studies were started between 2010-2014 and there has been a significant increase in research on this subject since 2018. While participants of some research were nurses and university students, some studies were conducted in the form of theoretical review. Also, most of the research was conducted with less than 200 participants. Basic statistical techniques such as ANOVA, t-test, Kruskal Wallis, Mann Whitney U test and correlation analysis were mostly used in the studies The Compassion Scale was used as a data collection tool in more than half of the studies. In addition, most of the research has been conducted in the field of health and social services; In recent years, research has also been done in the fields of education, mental health and psychology.

Keywords: *Compassion, document analysis, researches*

1. GİRİŞ

Psikoloji alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde, 2000’li yılların başından itibaren pozitif psikoloji yaklaşımının gündeme geldiği anlaşılmaktadır (Hacikeleşoğlu ve Kartopu, 2017). Pozitif psikolojinin gündeme gelmesiyle birlikte, yaşamı nelerin iyileştireceği ve pozitif niteliklerin nasıl yükseltileceği konularına ilişkin araştırmalarda da bir artış olduğu görülmektedir (Akdeniz, 2014). Son yıllarda pozitif psikoloji ve psikoterapi içinde büyük bir ilgiyle incelenen konulardan birinin de merhamet olduğu belirtilmektedir (Nas ve Sak, 2020). Alanyazındaki araştırmalar incelendiğinde, merhametin evrimsel bilim, psikoloji bilimi ve sinirbilimi gibi farklı bakış açılarından değerlendirildiği anlaşılmaktadır (Houston, 2019). Psikoloji bağlamındaki tanımlarda ise merhamet, bazen bir acıma duygusu (Tarhan, 2017), bazen biyolojik bir özellik (Gilbert, 2014), bazen çok boyutlu bir yapı (Jazaieri ve diğerleri, 2014), bazen de bir dürtü (Schopenhauer, 2017) olarak yer almaktadır.

Merhamet kavramı, evrensel bir şekilde tanımlanmamış (Burnell ve Agan, 2013) olmasına rağmen alanyazında merhametle ilgili pek çok tanımın yer aldığı görülmektedir. Örneğin; bir tanıma göre merhamet, bir başkasının acısına tanıklık ederken ortaya çıkan ve daha sonra yardım etme arzusunu tetikleyen duygu durumudur (Goetz, Keltner ve Simon-Thomas, 2010). Başka bir tanıma göre merhamet, başkalarının güçsüzlük, sıkıntı ve derdine ilgi duyma, onların durumuna acıma ve şefkat gösterme, onlarla ısrırap çekmedir (Hökelekli, 2013). Ayrıca merhamet, zor durumda olan bireylere karşı duyulan acıma, üzüntü duyma hissi ve bu his sonucunda iyilik yapma ve yardım etme olarak açıklanabilmektedir (Polat, 2016). Merhamet, kendinin ve başkalarının sıkıntılı durumlarına karşı derin bir farkındalık, aynı zamanda da sıkıntıyı giderme isteğini ve çabasını içeren temel bir yardımseverlik ve sevecenlik halidir

(Gilbert, 2009). Merhamet, kişiyi harekete geçiren ve yardım etmeye yönlendiren bir duygudur (Kant, 2017). Aynı zamanda bu kavram, bütün insanların kusurlu olabileceklerini ve hatalar yapabileceklerini göz önünde bulundurarak onları yargılamadan anlamayı, onlara karşı nazik ve sabırlı olmayı içermektedir (Neff, 2003a; 2003b).

Yukarıda verilen tanımlara dikkat edildiğinde, genel olarak *başkalarına merhamet gösterme* durumunun vurgulandığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, bazı çalışmalarda merhamet kavramı bir akış olarak ele alınmış ve merhamet akışının üç boyuttan oluştuğu belirtilmiştir. İlk boyut, başkalarına merhamet göstermektir; ikinci boyut, başkalarından merhamet görmektir; üçüncü boyut ise kendine merhamet göstermektir ki bu da öz-merhamet olarak geçmektedir (Gilbert ve diğerleri, 2017). Ayrıca bazı çalışmalarda merhamet kavramının beş unsurdan oluşan bilişsel, duygusal ve davranışsal bir süreç olarak tanımlanabileceği belirtilmiştir. Bu unsurlar ise şunlardır: 1) Acıyı fark etmek, 2) Acı çekmenin evrenselliğini anlamak, 3) Acı çeken kişiyle empati kurmak (duygusal boyut), 4) Acı çeken kişiye tepki verirken rahatsız edici duyguları hafifletmek (öfke, korku gibi), ona karşı açık olmak, 5) Acıyı hafifletmek için harekete geçme motivasyonu (Straus ve diğerleri, 2016). Başka bir çalışmada ise merhametin bilişsel, duygusal, amaçsal ve motivasyonel olmak üzere dört bileşenden meydana geldiği belirtilmiştir (Jazaieri ve diğerleri, 2014). Bütün bu verilenlerden hareketle, merhamet, kişinin kendi yaşadığı ya da başkasının yaşadığı acının bilişsel ve duygusal olarak farkında olması, acının insanlığın ortak bir deneyimi olduğunu kabul etmesi ve acının hafifletilmesi için eyleme geçme isteğine sahip olması şeklinde tanımlanabilir (Nas ve Sak, 2020).

Merhamet kavramının alanyazın içinde *acıma*, *empati*, *sempati*, *adalet* ve *şefkat* gibi kavramlarla benzer anlamlarla anıldığı hatta bazen birbiriyle karıştırıldığı belirtilmektedir (Deane-Drummond, 2017). Bu durumun, merhametin ve diğer benzer kavramların olumlu duygular içinde birbiriyle ilişkili olmasından ve kavramların kültürel kullanımlarından kaynaklandığı belirtilebilir. Örneğin; merhamet kavramından söz edildiğinde akla ilk gelen kavramlardan birinin acıma kavramı olduğu söylenebilir. Başkasının durumuna yönelik farkındalık gerekliliği sebebiyle merhamet ile benzerlik gösteren acıma kavramında acı çeken kişinin acılarını azaltmak için pozitif bir katılım söz konusu değilken, merhamette ise karşılıkine dönük kuvvetli bir ilgi, saygı ve aktif katılım hali mevcuttur (Ekstrom, 2012 akt. Yıldız ve Kavak, 2017). Ayrıca acıma duygusu, acınan kişiye karşı bir üstünlük duygusu, küçümseme durumu (Hökelekli, 2013), hor görme, kibir ve lütfkârlık (Sayar, 2008) yer alabilmekteyken merhamet duygusunda hiyerarşinin söz konusu olmadığından

bahsedilmektedir (Jazaieri, 2018). Merhamet kavramıyla birlikte kullanılan bir diğer kavram da empatidir. Empati, başkalarının duygularını paylaşma yeteneği (Bernhardt ve Singer, 2012) ve başkasının ne hissettiğini anlayabilme yeteneği (Deane-Drummond, 2017) olarak ifade edilmektedir. Merhametin temel özellikleri olarak kabul edilen empati ve sempati kavramları (Gilbert, 2010a; 2010b), hem olumlu hem de olumsuz olabilmektedir. Ancak merhamet, genelde daha olumludur ve merhametli davranışların gerçekleştirilmesi/geliştirilmesi için empati kapasitesine ihtiyaç duyulmaktadır (Deane-Drummond, 2017). Merhamet kavramıyla yakın duran başka bir kavram ise adalet kavramıdır. Alanyazında merhametin insanı adaletli olmaya, başkalarına iyilik yapmaya sevk edici bir güç olduğu (Hökelekli, 2013) ve sosyal adaletin gelişmesinde etkili olduğu (Williams, 2008) ifade edilmektedir. Merhametle yakın anlamları çağrıştıran şefkat kavramının ise genelde merhametin yerine en çok kullanılan kavram olduğu görülmektedir. Aslında bu iki kavramın mutlak anlamda farklı olduğunu göstermek yerine literatürde birbirine paralel kullanıldığı vurgulanabilir. Ayrıca *compassion* sözcüğünün Türkçe alanyazında bazen şefkat (Aktaş, 2017; Aydoğdu, 2019; Demir, 2014; Onaylı, 2019; Solmazer, 2018; Yakın, 2015; Yıldırım, 2018) sözcüğüyle bazen de merhamet (Akdeniz, 2014; Akdeniz ve Deniz, 2016; Aydemir, 2018; Polat, 2016; Denk, 2018; Erdoğan, 2017; Kara, 2018; Koca, 2018) sözcüğü ile tercüme edildiği söylenebilir.

Merhamet, insan deneyiminin etkili özelliklerinden biridir ve kişisel, kişilerarası, örgütsel ve toplumsal refahın (iyi-oluşun) önemli bir bileşeni olarak kabul edilmektedir (Goldin ve Jazaieri, 2017). Merhametin önemi, İslamiyet, Hristiyanlık, Musevilik, Hinduizm ve Budizm gibi pek çok dini kaynak tarafından savunulmaktadır. Doğu gelenekleri, yüzyıllardır merhametin zihin ve beden üzerinde iyileştirme potansiyeline sahip olduğunu düşünmektedir (Vivino, Thomson, Hill ve Ladany, 2009). Merhametin sosyalleşme (Curtis, Horton ve Smith, 2012) ve olumlu sosyal davranışlar geliştirmede (Leiberg, Klimecki ve Singer, 2011), iyi-oluşun artırılması (Jazaieri ve diğerleri, 2014), stres ve kaygının azaltılmasında (Jazaieri ve diğerleri, 2018) etkili olduğu belirtilmektedir.

Başkalarına karşı merhametli olmak, bireyin sosyal destek sunma/alma yeteneğini geliştirebilmektedir (Cosley, McCoy, Saslow ve Epel, 2010). Merhamet, sosyal adaletin gelişmesinde etkili olabilmektedir (Williams, 2008). Merhamet, kişilerarası ilişkilerde fayda sağlayıcı bir tepkiyi sağlayabilmekte ve merhamet ile yakınlık, güven ve sosyal destek arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır (Salazar, 2015). Merhametli bireyler, kişisel sıkıntıları esnasında ya da kişilerarası ilişkilerde zorluk yaşadıklarında, sosyal destek sunabilmekte ve

empati gösterebilmektedir (Sprecher ve Fehr, 2005). Merhametli bireyler, başkalarının iyiliğini göz önünde bulundurarak ve kendileri için herhangi bir şey beklemeden başkalarını desteklemeye odaklanmaktadır. Bireyler, merhametli amaçlar taşıdıklarında kişilerarası ilişkilerinde daha yapıcı bir özelliğe sahip olmakta ve kimseye zarar vermemektedir (Crocker ve Canevello, 2008). Merhamet, ilişkilerdeki negatif duyguların azaltılmasında ve olumsuz psikolojik durumlarla başa çıkmada etkili olabilmekte ve merhamet ile narsisizm, kişilerarası iletişim kaygısı, sözel saldırganlık arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır (Salazar, 2016). Merhamet; mutluluk, gelişmiş sosyal ilişkiler gibi pozitif psikolojinin sonuçları ile ilişkili olabilmekte ve kaygı, korku ve öfke gibi bir takım olumsuz duygulara karşı koruyucu olabilmektedir (Pommier, 2010).

Bazı araştırmalarda, merhamet kavramı bir duygu, bir his, bir nitelik ya da bir beceri olarak ele alınırken; bazı araştırmalarda ise merhamete dayalı eğitimler ve merhamet temelli müdahaleler uygulanarak merhametin etkisi incelenmiştir. Bu bağlamda yapılan pek çok çalışmada merhametin pozitif etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır (Örneğin Coffey ve diğerleri, 2019). Ayrıca merhamet temelli müdahalelerin acı çekmeyi hafifletebileceği ve yaşam doyumunu artırabileceği (Kirby, 2017) ve merhamet eğitiminin ruh sağlığı alanında ve iyi-oluş üzerinde etkili olduğu (Jazaieri ve diğerleri, 2014) belirtilmiştir. Merhamete dayalı eğitimin uygulandığı bir çalışmada, merhamet eğitiminin empati kurmada güçlük yaşayan bireyler için başa çıkma stratejisi olabileceği ifade edilmiştir (Klimecki, Leiberg, Ricard ve Singer, 2014). Risk altındaki ergenlere verilen bilişsel temelli merhamet eğitiminin ergenlerin duygu düzenlemeleri, stres yönetmeleri ve başkalarına karşı merhametli olmaları için uygun bir strateji olduğu belirtilmiştir (Reddy ve diğerleri, 2013). Ayrıca merhamet odaklı terapinin yer aldığı ve merhamet egzersizlerinin uygulandığı çalışmaların mevcut olduğu görülmektedir (Asano ve Shimizu, 2018; Carona, Rijo, Salvador, Castilho ve Gilbert, 2017; Gilbert, 2017; Gilbert ve Irons, 2004; Sommer-Spijkerman, Trompetter, Schreurs ve Bohlmeijer, 2018). Yapılan araştırmalarda, terapi sürecinde merhamet odaklı terapinin uygulanması; depresyon, anksiyete, öz-eleştiri, utanç, aşağılık duygusu, uysal davranış (Gilbert ve Procter, 2006; Judge, Cleghorn, McEwan ve Gilbert, 2012), kişilik bozuklukları (Lucre ve Corten, 2013), yeme bozuklukları (Gale, Gilbert, Read ve Goss, 2014; Goss ve Alan, 2014; Steindl, Buachanan, Goss ve Alan, 2017) ve psikozlar (Braehler ve diğerleri, 2013) gibi semptomların azaltılmasında etkili olduğu tespit edilmiştir. Yapılan bir araştırmada, merhamet korkusu ile öz-eleştiri, güvensiz bağlanma, depresyon, endişe ve stres arasında önemli bir ilişki bulunmuştur (Gilbert, McEwan, Catarino,

ve Baião, 2014). Başka bir araştırmada, Merhamet Geliştirme Eğitimi (Compassion Cultivation Training) uygulanarak verilen eğitimin sağlık bakım çalışanlarında merhamet korkusunu azalttığı sonucuna varılmıştır (Scarlet, Altmeyer, Knier ve Harpin, 2017).

Sonuç olarak, 2000’li yıllardan itibaren pozitif psikoloji alanının gelişmesine paralel olarak Türkiye’de eğitim, sağlık ve iş dünyası gibi alanlarda çalışmaların arttığı belirtilmektedir (Kardaş ve Yalçın, 2019). Bu anlamda yapılan çalışmalar içinde incelenen kavramlardan biri de merhamet kavramıdır ve merhametle ilgili yukarıda verilen alanyazın incelendiğinde, son yıllarda merhametin ele alındığı araştırmalarda artış olduğu gözlenmektedir. Ancak bu artışın araştırma bulgularıyla desteklenmesinin ve geline aşamadaki duruma ilişkin bir değerlendirmenin yapılmasının gerekli ve önemli olduğu düşünülmektedir. Buradan hareketle, bu araştırmada, merhamet konusuna ilişkin Türkiye’de yapılan araştırmaların çeşitli ölçütlere göre incelenmesi amaçlanmıştır. Yapılan bu araştırma ile Türkiye’deki merhametle ilgili araştırmalara ilişkin genel durumunun ortaya konulması hedeflenmiştir. Bu hedefe ulaşılmasının hem araştırmacılar hem de uygulayıcılar açısından olumlu sonuçları olacaktır. Buna göre araştırmacılar genel durumu dikkate alarak yeni yapacakları araştırmalar için yol haritası belirleyebilecek ve alanyazındaki boşlukları daha rahat fark edebileceklerdir. Uygulayıcılar için de yapılmış kuramsal ve uygulamalı araştırmalar ortaya konulacak ve onların uygulamalarını şekillendirirken bu araştırmaların bulgularından yararlanması için bir kaynak oluşturulmuş olacaktır. Bu genel amaç ve beklentiler çerçevesinde aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Araştırmaların yıllara göre dağılımı nasıldır?
- Araştırmalara hangi çalışma grupları dâhil edilmiştir?
- Araştırmaların katılımcı sayılarının dağılımı nasıldır?
- Araştırmalarda hangi araştırma yöntemleri kullanılmıştır?
- Araştırmalarda hangi analiz yöntemleri kullanılmıştır?
- Araştırmalarda hangi ölçme araçları kullanılmıştır?
- Araştırmalarda merhametle birlikte incelenen değişkenler nelerdir?
- Araştırmalar hangi alanlarda yapılmıştır?

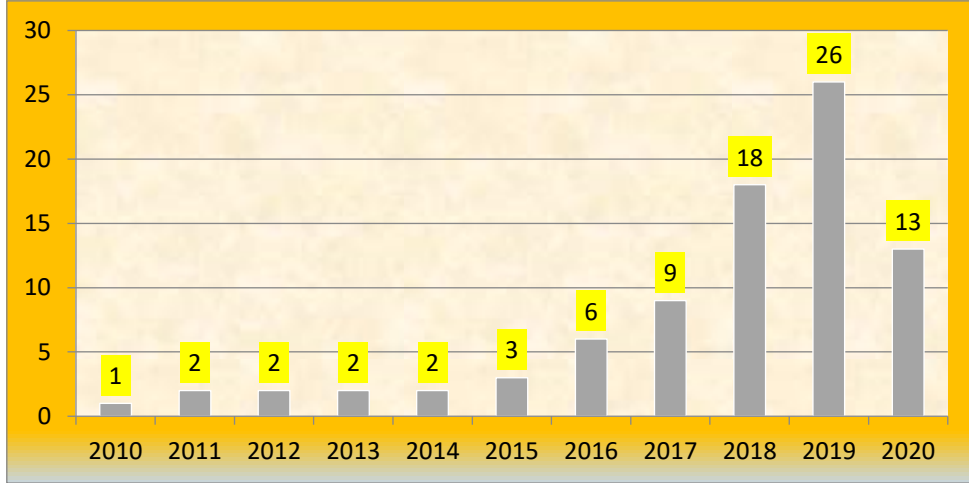
2. YÖNTEM

Bu araştırmada, doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin incelenmesidir (Yıldırım ve şimşek, 2013). Doküman analizi, araştırma verilerinin birincil kaynağı olarak birtakım doküman ve belgelerin elde edilmesi, incelenmesi ve analizi şeklinde açıklanmaktadır (Sak, şahin Sak, şendil ve Nas, 2021). Doküman analizi, basılı ve elektronik (bilgisayar tabanlı ve internet erişimli) materyallerin incelenmesi ve değerlendirilmesi sürecinde gerçekteşen bir dizi işlemdir (Bowen, 2009). Doküman analizi yönteminde kullanılan veriler, genelde hali hazırda bulunan dokümanlardan oluşmaktadır (Dolan, 2009; Merriam, 2009). Arşivler (banka hesapları, hasta kayıtları, üye kayıtları vb.), fiziksel izler (yazı karakterleri, parmak izi vb.), çeşitli kayıt belgeleri (elektrik, doğalgaz, su sayaçları vb.), internetteki arama motorları ve web sayfaları söz konusu veri türleri kapsamında yer almaktadır (Erkuş, 2009).

Bu araştırmanın veri toplama sürecinde internet arama motorları, web sayfalarına başvurulmuş ve elektronik materyaller kullanılmıştır. Bu bağlamda Yükseköğretim Kurulu Yayın ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi, DergiPark Akademik ve Google Scholar veri tabanlarında ve internet arama motorlarında “merhamet” anahtar kavramı ile ilgili tarama yapılmıştır. Tarama yapılırken ölçüt olarak 2000-2020 yılları arasındaki çalışmalar dikkate alınmış ve ulaşılabilen çalışmalar, araştırmaya dâhil edilmiştir. Bu kapsamda 2000-2020 yılları arasında merhamet konusunda yayınlanmış 84 çalışma, önceden belirlenen ölçütler ve sorular çerçevesinde incelenmiştir. Bu süreçte frekans ve yüzdeler gibi betimsel istatistiklerden yararlanılmıştır. Ulaşılan bulgular alanyazın çerçevesinde yorumlanarak çeşitli öneriler sunulmuştur.

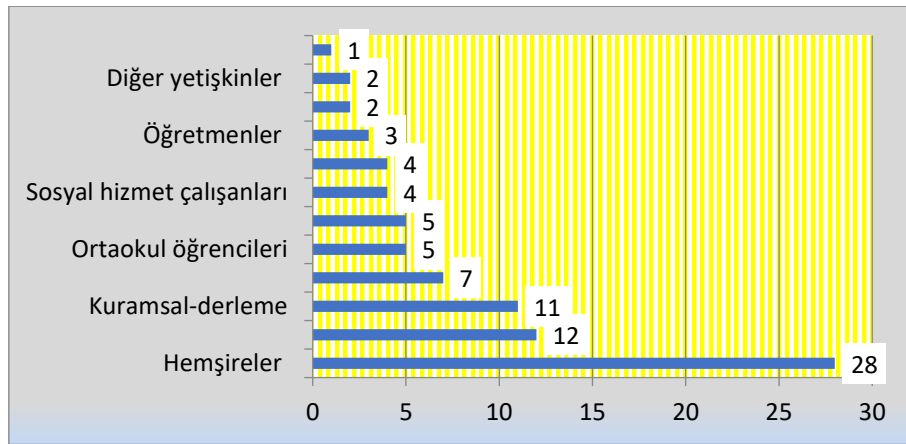
3. BULGULAR

Elde edilen veriler incelenmiş ve ulaşılan bulgular aşağıda sırayla verilmiştir. Aşağıdaki grafikte yapılan araştırmaların yıllara göre dağılımına yer verilmiştir.

Grafik 1. Araştırmaların yıllara göre dağılımı

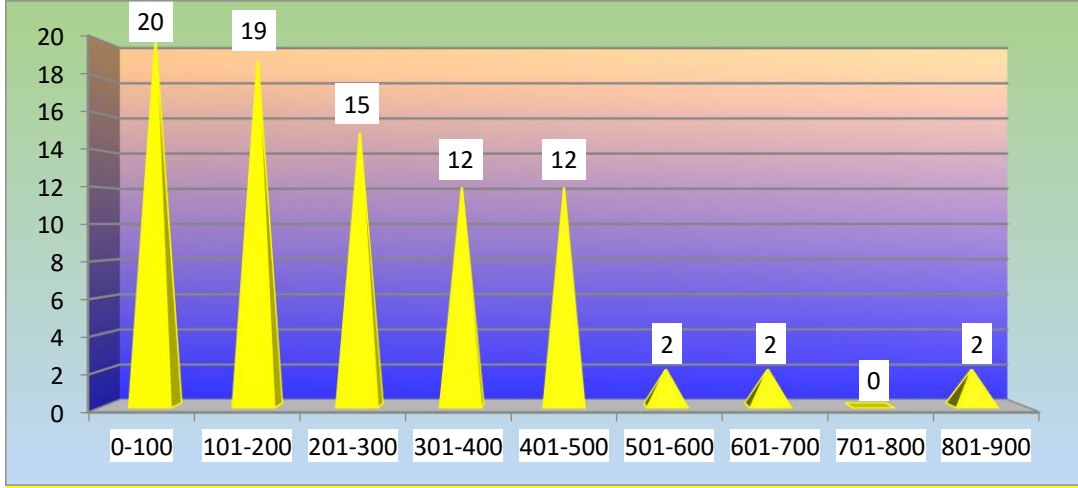
Grafik 1’de görüldüğü gibi merhamet konusunda pozitif psikolojinin başlangıç noktası olarak kabul edilen 2000’li yılların başında herhangi bir çalışma yapılmadığı ve 2010-2014 yılları arasında ilk çalışmaların gerçekleştirildiği görülmektedir. Ayrıca 2015-2017 yılları arasında merhametle ilgili araştırmaların yapılmasına devam edildiği ve 2018 yılından itibaren ise yoğun bir araştırma yapıldığı anlaşılmaktadır. Yapılmış araştırmaların çalışma gruplarına ilişkin dağılım Grafik 2’de verilmiştir.

Grafik 2. Araştırmaların çalışma gruplarına göre dağılımı

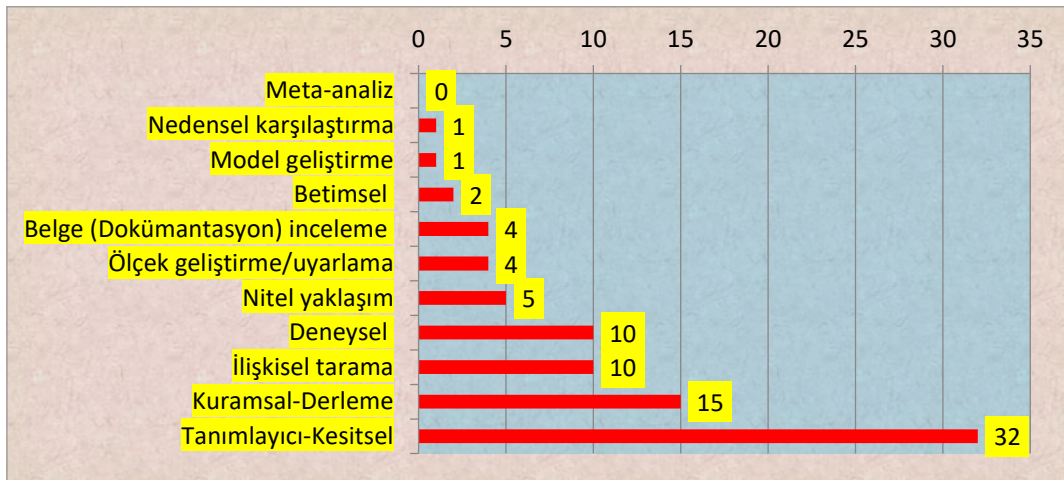
Grafik 2 incelendiğinde Türkiye’de merhametle ilgili yapılmış araştırmaların üçte birinin hemşirelerle (%33.33) yapıldığı görülmektedir. Bu grubu üniversite öğrencileri (%14.28) takip etmektedir. Ayrıca kuramsal-derleme (%13.09) çalışmalarının da fazla olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte toplumun farklı kesimlerindeki meslek gruplarıyla ya da çocukların dâhil edildiği gruplarla yapılmış araştırma sayısının sınırlı olduğu gözlenmektedir. Araştırmada incelenen çalışma grubu sayılarına ilişkin sonuçlar Grafik 3’te verilmiştir.

Grafik 3. Araştırmaların katılımcı sayılarına göre dağılımı

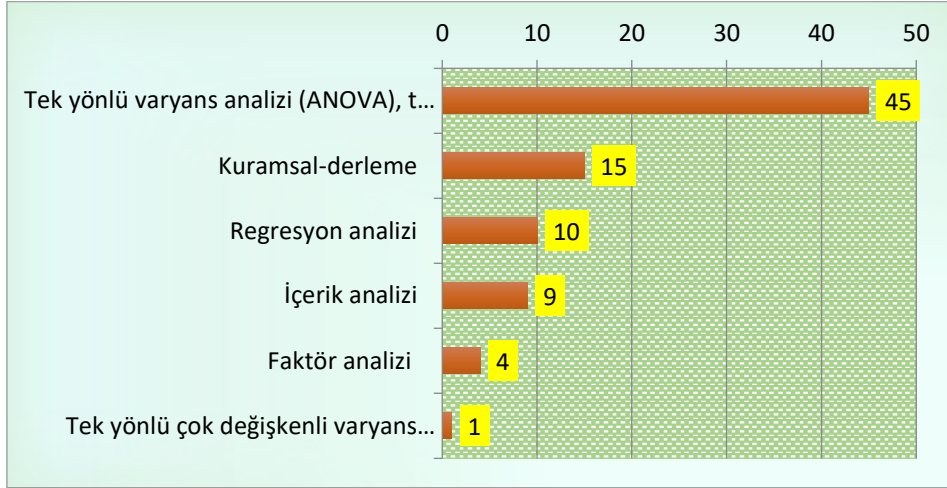
Grafik 3'e bakıldığında, ele alınan araştırmalarda 100'ün altında katılımcı ile gerçekleştirilenlerin sayısı 20 (%23.80) ve 101-200 arasında katılımcı ile yapılanların sayısının 19 (%22.61) olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca 201-300 arasında katılımcı ile yapılan araştırmaların sayısının 15 (%17.85), 301-400 arasında ve 401-500 arasında katılımcı ile yapılan araştırmaların sayısının eşit (15) ve oranının %14.28 olduğu görülmektedir. Bununla birlikte 501'in üzerinde katılımcı ile gerçekleştirilen araştırmalardaki çalışma grubu sayısının çok sınırlı sayıda olduğu anlaşılmaktadır. İncelenen araştırmaların kullanılan araştırma yöntemine göre dağılımı Grafik 4'te verilmiştir.

Grafik 4. Araştırmaların kullanılan araştırma yöntemine göre dağılımı

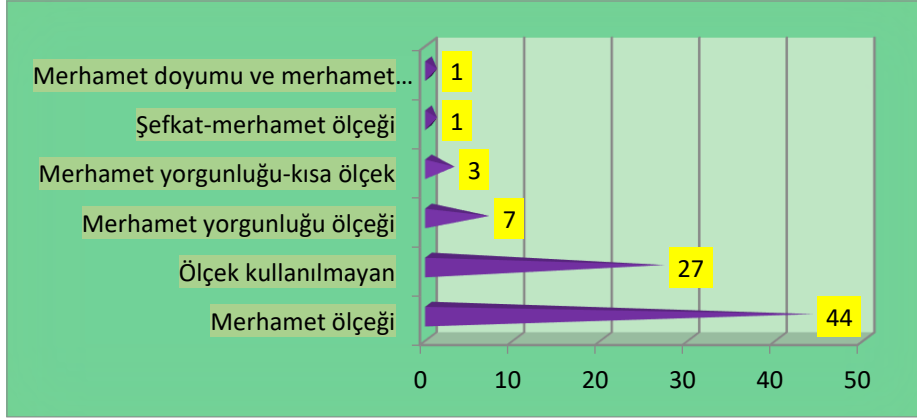
Grafik 4'ten de anlaşıldığı üzere 32 (%38.09) araştırma tanımlayıcı-kesitsel yöntemde ve 15 (%17.85) araştırma kuramsal-derleme tipinde gerçekleştirilmiştir. Diğer yandan, yapılan araştırmalardan ilişkisel tarama ve deneySEL olanların sayısının eşit (10) ve oranının %11.90

olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca belge (dokümantasyon) incelemesi (%4.76), nitel yaklaşım (%5.95) ve ölçek geliştirme/uyarlama (%4.76) yöntemlerinin yer aldığı araştırmaların mevcut olduğu gözlenmektedir. Bununla birlikte nedensel karşılaştırma (%1.19), betimsel (%2.38) ve model geliştirme (%1.19) yöntemlerinin kullanıldığı araştırma sayısının çok sınırlı sayıda olduğu ve meta-analiz çalışmasının hiç yapılmadığı görülmektedir. İncelenen araştırmalarda kullanılan analiz yöntemlerine ilişkin dağılım Grafik 5’te verilmiştir.

Grafik 5. Araştırmaların kullanılan analiz yöntemine göre dağılımı

Grafik 5’te yer alan bulgulara göre incelenen araştırmalarda en fazla kullanılan analiz yöntemlerinin ANOVA, t testi, Kruskal Wallis, Mann Whitney U testi ve korelasyon analizi (%53.57) olduğu anlaşılmaktadır. Bunu takiben kuramsal-derleme (%17.85) çalışmalarının ağırlıklı olduğu görülmektedir. Ayrıca regresyon (%11.90) ve içerik (%10.71) analizlerinin yer aldığı araştırmaların mevcut olduğu gözlenmektedir. Bununla birlikte az sayıda da olsa faktör analizinin (%4.76) kullanıldığı araştırmaların yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. Tek yönlü çok değişkenli varyans analizinin kullanıldığı sadece bir araştırmaya rastlanmaktadır. Merhametin ölçülmesine yönelik kullanılan ölçme araçlarına ilişkin dağılım Grafik 6’da verilmiştir.

Grafik 6. Araştırmalarda kullanılan ölçme araçlarının dağılımı

Grafik 6'ya bakıldığında, incelenen araştırmalarda merhametin ölçülmesi amacıyla en fazla kullanılan ölçme aracının Merhamet Ölçeği (%52.38) olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte kuramsal-derleme türünde ve nitel yaklaşımda gerçekleştirilen araştırmalarda herhangi bir ölçme aracının kullanılmadığı görülmektedir. Bunun yanı sıra Merhamet yorgunluğu ile ilgili ölçeklerin kullanıldığı araştırmaların mevcut olduğu anlaşılmaktadır.

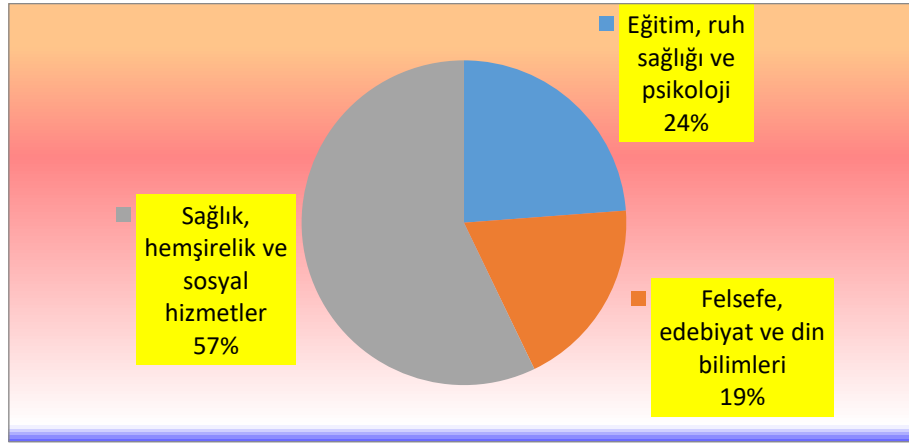
İncelenen araştırmalarda merhamet kavramıyla ilişkilendirilen birçok değişkenin bulunduğu görülmüş ve bu değişkenlerin dağılımı Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmalarda merhamet kavramıyla birlikte incelenen değişkenler

Değişkenler	f	%
Sosyo-demografik değişkenler (cinsiyet, yaş, medeni durum, kıdem vs.)	9	11.53
Mesleki-çalışma yaşam kalitesi	6	7.69
Merhamet yorgunluğu	5	6.41
Öz anlayış	4	5.12
Stres	4	5.12
Kişilik özellikleri	3	3.84
Ders içi etkinlikler	3	3.84
Tükenmişlik	3	3.84
Merhamet doyumu	2	2.56
Empati	2	2.56
Kültürlerarası yaklaşım	2	2.56

Yaşam kalitesi	2	2.56
Bakım verme davranışı	2	2.56
İş doyumunu	2	2.56
Duygusal zekâ	2	2.56
Depresyon	1	1.28
Anksiyete	1	1.28
Psikolojik dayanıklılık	1	1.28
Psikolojik sermaye	1	1.28
Algılanan anne baba tutumu	1	1.28
Mutluluk	1	1.28
Saldırganlık	1	1.28
Evlilik doyumunu	1	1.28
Sevgi	1	1.28
Organ bağıışı tutumu	1	1.28
Örgütsel güven	1	1.28
Yaşlılara yönelik tutum	1	1.28
Hasta güvenliği kültürü	1	1.28
Mesleki tatmin	1	1.28
Öz yeterlilik	1	1.28
Travma	1	1.28
Dindarlık	1	1.28
Bağlanma stilleri	1	1.28
Akademik başarı	1	1.28
Öznel iyi oluş	1	1.28
Yaşam doyumunu	1	1.28
Okul zorbalığı	1	1.28
Sosyal hizmet	1	1.28
Özgecilik	1	1.28
Motivasyon	1	1.28
Sorumluluk	1	1.28
Toplam	77	100.00

Tablo 1 incelendiğinde, araştırmalarda merhamet kavramı ile birçok değişkenin birlikte ele alındığı görülmektedir. Bu değişkenlerden en sık ele alınan ise sosyo-demografik değişkenler (%11.53), mesleki-çalışma yaşam kalitesi (%7.69), merhamet yorgunluğu (%6.41), öz anlayış (%5.12) ve stres (%5.12) gibi değişkenler olduğu anlaşılmaktadır. Merhamet kavramıyla sadece bir kez birlikte yer alan değişken oranının %1.28 olduğu görülmektedir. Ayrıca tablodaki değişken sayısı ve oranına ilişkin şunlar belirtilebilir: Bazı araştırmalarda birden fazla değişken yer almış, bazı araştırmalarda sadece bir değişken incelenmiş ve kuramsal-derleme araştırmalarında ise merhamet dışında herhangi bir değişken üzerinde durulmamıştır. Bu yüzden toplam araştırma sayısı 84 iken değişken sayısı 77 olarak bulunmuş ve değişkenlerin sayısı yüzdelik olarak karşılıklarına eklenmiştir. Araştırmaların yapılmış oldukları alanlara ilişkin dağılım Grafik 7’de verilmiştir.

Grafik 7. Araştırmaların alanlara göre dağılımı

Grafik 7 incelendiğinde araştırmaların yarısından fazlasının sağlık, hemşirelik ve sosyal hizmetler (%57) alanında yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca yapılan araştırmaların bir kısmının eğitim, ruh sağlığı ve psikoloji (%24) alanında, bir kısmının da felsefe, edebiyat ve din bilimleri (%19) alanında gerçekleştirildiği görülmektedir.

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, pozitif psikolojinin başlangıç tarihleri olarak kabul edilen 2000’li yıllardan günümüze kadar Türkiye’de merhamet kavramıyla ilgili yapılmış araştırmaların çeşitli ölçütler çerçevesinde incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç kapsamında yapılan tarama sonucunda ulaşılan 84 çalışmanın analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda birtakım bulgular elde edilmiştir.

Bu araştırma bağlamında elde edilen bulgular, genel olarak incelendiğinde, 2000’li yılların başında merhamet konusunda herhangi bir çalışma yapılmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca ilk çalışmaların 2010’lu yılların başında yapıldığı ve 2016 yılı itibariyle yapılmış araştırmalarda ciddi bir artış olduğu görülmektedir. Bu artışın izlendiği yıllar aynı zamanda Türkiye’de pozitif psikoloji kavramlarına olan ilginin arttığı yıllara denk gelmektedir. Nitekim 2016 yılı ve sonrasında pozitif psikoloji bünyesinde yer alan kavramlarla ilgili yoğun bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda yapılan araştırmalarda genel olarak pozitif psikoloji (Cilasun, 2016; Güngör, 2017), iyi oluş (Avşaroğlu, 2017; Kahraman, 2018; Kardeş ve Yalçın, 2019), psikolojik sermaye (Dikbıyık, 2017), psikolojik sağlık (Sezgin, 2016; Ezer, 2017) ve pozitif duygular (Kardeş, 2017) gibi konular ele alınmıştır. Buradan hareketle pozitif psikolojiye olan ilgiyle birlikte merhamet konusuna yönelik araştırmaların yoğunlaştığı söylenebilir.

Merhamet konusunda yapılmış araştırmaların çalışma gruplarına göre dağılımına ilişkin bulgulara bakıldığında, yapılan araştırmaların %33’ünün hemşireler ve %14’ünün üniversite öğrencileriyle gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte yapılmış araştırmaların %13’ünün de kuramsal-derleme çalışmaları şeklinde yapıldığı görülmektedir. Ancak bulgulardan da anlaşıldığı üzere lise, ortaokul ve ilkokul kademelerinde öğrenim gören çocuklar, çalışma gruplarına yeterli düzeyde dâhil edilmemiştir. Bunun yanı sıra yapılmış araştırmaların örneklemelerinde eğitim, psikoloji ve aile gibi alanlardan bireyler sınırlı sayıda yer almıştır. Araştırmalarda hemşirelerin yoğun bir şekilde örnekleme yer alması, merhamete ilişkin yapılmış çalışmaların büyük bir kısmının sağlık alanında (Hür, 2018; Kara, 2018; Koca, 2018; Adanır, 2019; Bağcıvan, 2019; Erdem, 2019) yapıldığını göstermektedir. Alanyazın incelendiğinde benzer bir durumun yurt dışında yapılmış araştırmalarda da mevcut olduğu anlaşılmaktadır (Fleming, Mazzatta, Matarese ve Eberle, 2020; Perregrini, 2019; Zhang, Zhang, Han, Li ve Wang, 2018). Ayrıca üniversite öğrencileri, araştırmacılar açısından kolay ulaşılabilecek bir grup oldukları için pek çok araştırmada olduğu gibi merhametle ilgili çalışmalarda (Akdeniz, 2014; Avşaroğlu, 2019; Hacikeleşoğlu ve Kartopu, 2017; İşgör, 2017a) da üniversite öğrencilerinin örnekleme içinde sıklıkla yer aldığı görülmektedir.

Araştırmaların katılımcı sayılarına göre dağılımına ilişkin bulgulara göre, yapılmış araştırmalar, çoğunlukla 200’ün altındaki çalışma gruplarıyla (Candemir, 2019; Hür, 2018; Küçükaydın, 2015; Orbay, 2019; Özan, 2019; Tahincioğlu, 2018) gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda araştırmaların (Çapan, 2019; Erdoğan, 2017; Ertümer, 2019; Polat, 2016; Sarıçam ve Erdemir, 2019) bir kısmı 300-500 arasındaki katılımcı ile yapılmıştır. Fakat 500’ün üzerindeki

katılımcının yer aldığı araştırma (Akdeniz ve Deniz, 2016; Aydemir, 2018) sayısı çok düşük düzeyde kalmıştır. Araştırmalardaki katılımcı sayısı ile ilgili bu durum, araştırmalarda kullanılan yönteme bağlı olarak değişiklik göstermiştir. Bulgulardan da anlaşıldığı üzere merhamet konusunda yapılmış araştırmaların yarısından fazlası (%55) tanımlayıcı-kesitsel yöntemde (Kara, 2018; Kolay, 2019; Özcan, 2019; Polat, 2016; Salur, 2019) ve kuramsal-derleme tipinde gerçekleştirilmiştir. İncelenen araştırmalardan kuramsal-derleme şeklinde yapılmış olanlarda (Dalgacı, 2019; Nas ve Sak, 2020, Çevik ve Tanhan, 2020) herhangi bir çalışma grubu veya örneklem yer almamıştır. Bununla birlikte, deneysel yöntemde yapılan (Aydemir, 2018; Avşaroğlu, 2019) ve nitel yaklaşımda gerçekleştirilen (Kıral ve Başdağ, 2017; Bayırlı, 2020) araştırmalarda da düşük sayıda katılımcı yer almıştır.

İncelenen araştırmaların kullanılan analiz yöntemine ilişkin dağılıma göre en fazla (%53) ANOVA, t testi, Kruskal Wallis, Man Whitney U testi ve korelasyon analizi gibi temel istatistik teknikleri kullanılmıştır. Araştırmaların %17'sinde kuramsal-derleme tipinde gerçekleştirildiği için herhangi bir analiz yöntemine başvurulmamıştır. Buna rağmen kısmen de olsa bazı araştırmalarda regresyon (Bektaş, 2019; Erdoğan, 2017; Şirin ve Yurttas, 2015) ve içerik (Atilla Gök, 2015; Coşkun, 2019; Gül, 2019) analizleri uygulanmıştır. Bununla birlikte analiz yöntemine ilişkin bulgular incelendiğinde, yapılmış araştırmalarda farklı yöntem ve yaklaşımların kullanıldığı ve buna bağlı olarak da farklı türde analiz tekniklerinin uygulandığı sonucuna varılmaktadır.

Yapılmış araştırmalardaki ölçme araçları ile ilgili bulgulara göre araştırmaların yarıdan fazlasında (%52) Merhamet Ölçeği kullanılmıştır. Söz konusu ölçek, Pommier (2011) tarafından geliştirilmiş ve Türkçeye uyarlanması Akdeniz ve Deniz (2016) tarafından yapılmıştır. Ölçme araçlarının kullanıldığı merhametle ilgili Türkçe alanyazında çoğunlukla Merhamet Ölçeği uygulanmıştır. Yapılan araştırmaların birinde (Aydemir, 2018) öğretmenlere Merhamet Ölçeği uygulanmış ve öğretmenlerin merhamet düzeyleri çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Benzer bir araştırmada (Erdoğan, 2018) evli bireylerin evlilik doyumu ve merhamet düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiş ve ölçme aracı olarak Merhamet Ölçeği kullanılmıştır. Ancak yapılmış araştırmalar incelendiğinde, merhametle ilgili araştırmaların yaklaşık üçte biri (%32) kapsamında herhangi bir ölçme aracının kullanılmadığı anlaşılmaktadır. Bu türdeki araştırmaların kuramsal-derleme (Ay, 2013; Baş, 2012; Nas ve Sak, 2020; Yılmaz ve Üstün, 2018) türünde ya da nitel yaklaşımda (Atilla Gök, 2015; Orbay, 2019) gerçekleştirilen araştırmalar olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra düşük düzeyde de olsa

Merhamet Yorgunluğu Ölçeğinin yer aldığı araştırmaların (Cingi ve Eroğlu, 2019; Çınarlı, 2019; Denk ve Köçkar, 2018; Pehlivan, 2019) mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmalarda kullanılan ölçme araçlarının yetişkinlere yönelik olduğu ve çocukların merhamet düzeylerini ölçmeye yarayacak bir ölçme aracının geliştirilmesi gerektiği ifade edilebilir.

Bu araştırmada elde edilen bulgulardan biri de merhamet kavramıyla birlikte incelenen değişkenlerdir. Yapılmış araştırmalara bakıldığında, merhametle birlikte pek çok değişkenin araştırmalarda incelendiği görülmektedir. Buna göre araştırmalarda merhametle ilişkisi en fazla (%11) incelenen değişkenin sosyo-demografik değişkenler (Örneğin Özan, 2019; Seven Dülger, 2020) olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bazı araştırmalarda mesleki-çalışma yaşam kalitesi (Bağcıvan, 2019), merhamet yorgunluğu (Şirin ve Yurttaş, 2015), öz anlayış (Avşaroğlu ve Güleş, 2019), stres (Adanır, 2019), kişilik özellikleri (Çapan, 2019), ders içi etkinlikler (Aktaş ve Bozdoğan, 2016), tükenmişlik (Yılmaz, 2016), merhamet doyumu (Çınarlı, 2019), empati (Özdelikara ve Babur, 2020), kültürlerarası yaklaşım (Demirel, Kaya ve Doğaner, 2020), yaşam kalitesi (Ergün, 2019), bakım verme davranışı (Erdem, 2019), iş doyumu (Kişmir ve İrge, 2020) ve duygusal zeka (Diren, 2018) değişkenlerinin merhamet kavramıyla birlikte incelendiği belirlenmiştir. Bununla birlikte depresyon, anksiyete, psikolojik dayanıklılık, psikolojik sermaye, algılanan anne baba tutumu, mutluluk, saldırganlık, evlilik doyumu, sevgi, organ bağıışı tutumu, örgütsel güven, yaşlılara yönelik tutum, hasta güvenliği kültürü, mesleki tatmin, öz yeterlilik, travma, dindarlık, bağlanma stilleri, akademik başarı, öznel iyi oluş, yaşam doyumu, okul zorbalığı, sosyal hizmet, özgecilik, motivasyon ve sorumluluk gibi birçok değişkenin sadece bir defa araştırmalarda ele alındığı görülmektedir. Bu bulgular, yapılmış araştırmalarda merhamet kavramıyla birlikte incelenen değişkenlerin/kavramların çok çeşitli olduğunu göstermektedir. Bu değişken çeşitliliğine rağmen değişkenlerin yarıdan fazlası (%52) bir veya iki defa incelenmiştir. Buradan hareketle merhametle ilişkisi olan ya da ilişkilendirilen kavramların daha derinlemesine incelenmesi gerektiği belirtilebilir. Ayrıca şiddet, öğrenme, umut, sabır, şükran duyma, azim, etnik köken, dini inanç/mezhep, benlik saygısı, geleneklere bağlılık gibi farklı değişkenlerle merhamet arasındaki ilişki incelenebilir.

Son olarak bu araştırmada ulaşılan bulgu, yapılmış araştırmaların alanlara göre dağılımı ile ilgilidir. Bulgular değerlendirildiğinde, Türkiye’de yapılmış araştırmaların büyük çoğunluğunun (%57) sağlık, hemşirelik ve sosyal hizmetler alanında gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Hemşirelik alanındaki araştırmalarda hemşirelerin merhamet yorgunluğunun (Atilla Gök, 2015; Kara, 2018; Yılmaz ve Üstün, 2018) tespit edilmesi amaçlanmıştır. Sosyal

hizmet alanında ise merhamet ve sosyal hizmet ilişkisine bakılmıştır (Başer ve Mavili, 2017). Bununla birlikte eğitim, ruh sağlığı ve psikoloji alanında merhametin incelendiği görülmektedir. Eğitim alanındaki araştırmalarda üniversite öğrencilerinin (Akdeniz, 2014; İşgör, 2017a; 2017b), ve ortaokul (Küçükaydın, 2015; Aktaş ve Bozdoğan, 2016) merhamet düzeyleri incelenmiştir. Bununla birlikte çocuk ve ergenlerin merhamet düzeylerinin ölçülmesi amacıyla ölçek geliştirme çalışması yapılmıştır (Nas ve Sak, 2021). Ruh sağlığı ve psikoloji alanlarındaki araştırmalarda okul psikolojik danışmanların merhamet doyumunu (Bozgeyikli, 2012), psikolog ve psikolojik danışmanların iş doyumları, çalışma yaşam kaliteleri ve merhamet düzeyleri (Tahincioğlu, 2018) ve merhamet odaklı terapi (Dalgacı, 2019) ele alınmıştır. Ayrıca yapılmış araştırmaların felsefe, edebiyat ve din bilimleri gibi alanlarda da gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu kapsamda yapılmış araştırmalarda hadisler ışığında merhamet değerinin öğretimi incelenmiş (Biberici, 2010) bunun yanı sıra Nietzsche'nin (Ay, 2013), Hasan el-Harakanî'nin (Seyhan, 2014) ve Schopenhauer'in (Akin, 2018) merhamete ilişkin görüşleri değerlendirilmiştir. Yapılmış araştırmaların alanlara dağılımına ilişkin bütün bu bulgulara göre merhamet kavramı birçok alanda etkili ve önemli görülmektedir. Geçmişte din ve felsefe alanlarında çokça yer verilen, üzerinde durulan ve tartışılan merhamet kavramının son yıllarda eğitim ve psikoloji gibi alanlarda da yer almaya başladığı ve sağlık alanındaki etkisinin incelendiği anlaşılmaktadır.

Yukarıda verilen bulgular ve bulgulara ilişkin değerlendirmeler göz önünde bulundurularak çeşitli öneriler sunulabilir. Bu bağlamda araştırmanın sonuçları ışığında aşağıdaki önerilerin araştırmacılara ve uygulayıcılara fayda sağlayacağı düşünülmektedir:

- Yapılmış araştırmalarda çoğunlukla sağlık çalışanları ve üniversite öğrencileri örneklemelerde yer almıştır. Yapılacak araştırmalara diğer meslek çalışanları (öğretmen vs.) ve daha alt kademedeki öğrenciler (lise vs.) çalışma gruplarına daha fazla dâhil edilebilir.
- Yapılmış araştırmalardaki katılımcı sayısının büyük bir kısmı, 500'ün altında olmuştur. Yapılacak araştırmalarda daha büyük örneklem grupları yer alabilir.
- Yapılmış araştırmaların çoğunluğu tanımlayıcı-kesitsel tipte veya kuramsal-derleme şeklinde gerçekleştirilmiştir. Yapılacak araştırmalarda deneysel yaklaşıma ve model geliştirmeye ağırlık verilebilir. Ayrıca kanıta dayalı uygulamalar ve meta-analiz çalışmaları yapılabilir.

- Yapılmış araştırmalarda ya Merhamet Ölçeği kullanılmıştır ya da herhangi bir ölçme aracı kullanılmamıştır. Yapılacak araştırmalarda ölçek geliştirme veya uyarlama çalışmaları yapılabilir.
- Yapılmış araştırmalarda merhamet kavramıyla birlikte pek çok değişken incelenmiştir. Bununla birlikte yapılacak araştırmalarda başka değişenlerin (şiddet, öğrenme, azim, sabır, umut vs) merhametle ilişkisi incelenebilir.
- Yapılmış araştırmaların büyük bir kısmı sağlık, hemşirelik ve sosyal hizmetler alanında gerçekteşirilmifitir. Bu anlamda eğitim, ruh sağlığı ve psikoloji gibi alanlarda araştırma yapılmasına ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

5. KAYNAKÇA

- [1]. Adanır, A. (2019). *Onkoloji ve palyatif kliniklerinde çalışan hemşirelerin merhamet yorgunluğu ve stresle başa çıkma tarzlarının belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- [2]. Akdeniz, S. (2014). *Farklı merhamet düzeylerine sahip üniversite öğrencilerinde depresyon, anksiyete, stres ve duygusal zekanın incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- [3]. Akdeniz, S. ve Deniz, M. E. (2016). Merhamet ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *The Journal of Happiness And Well-Being*, 4(1), 50-61.
- [4]. Akın, ř. H. (2018). Merhamet kavramı ve Schopenhauer'in merhamet yaklaşımının değerlendirilerek farklı düşünürlerin görüşleriyle karşılaştırılması. *Türkiye Biyoetik Dergisi*, 5(3), 126-131.
- [5]. Aktaş, A. (2017). *Türkiye örneğinde narsisistik özellik, öz-şefkat ve duygu düzenleme güçlüğu arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Arel Üniversitesi.
- [6]. Aktaş, Z. ve Bozdoğan, A. E. (2016). Fen bilimleri dersi insan ve çevre ünitesiyle bütünleştirilmiş etkinliklerin ortaokul öğrencilerinin merhamet değerini kazanmalarına etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 14(32), 39-57.
- [7]. Asano, K. ve Shimizu, E. (2018). A case report of compassion focused therapy (CFT) for a Japanese patient with recurrent depressive disorder: the importance of layered processes in CFT. *Case Reports in Psychiatry*, 1-6. Doi: 10.1155/2018/4165434
- [8]. Atilla Gök, G. (2015). Merhamet etmenin dayanılmaz ağırlığı: Hemşirelerde merhamet yorgunluğu. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi Dergisi*, 20(2), 299-313.
- [9]. Avşaroğlu, S. (2019). Merhamet eğitimi programının üniversite öğrencilerinin merhametli olma düzeylerine etkisi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(3), 2484-2500.
- [10]. Avşaroğlu, S. ve Güleş, E. (2019). Özel gereksinimli çocuğa sahip anne babaların yaşam doyumlarının öz-anlayış ve merhamet düzeyleri açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(1), 365-376. DOI: 10.24106/kefdergi.2960

- [11]. Avşaroğlu, Z. (2017). *Bir dönem boyunca verilen pozitif psikoloji dersinin öğrencilerin mental iyi oluş ve kişisel iyi oluşlarına olan etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi.
- [12]. Ay, V. (2013). Nietzsche’de ‘merhamet’ kavramının yeniden değerlendirilmesi. *Beytülhikme An International Journal of Philosophy*, 3(1), 199-215.
- [13]. Aydemir, B. (2018). *Öğretmenlerdeki merhamet düzeylerinin cinsiyet, kıdem, branş ve algılanan anne-baba tutumlarına göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- [14]. Aydoğdu, A.İ. B. (2019). *Yoga yapan ve yapmayan bireylerin şema düzeyi, somatik belirtiler ve öz şefkat açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bolu: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- [15]. Bağcıvan, E. (2019). *Çocuk hemşirelerinde merhamet yorgunluğunun mesleki yaşam kalitesi ile ilişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- [16]. Baş, S. (2012). Bir merhamet şairi olarak Mehmet Akif. *Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(2), 193-217.
- [17]. Başer, D. ve Mavili, A. (2017). Sosyal hizmet ve merhamet: Bir nitel araştırma. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları*, 41-46.
- [18]. Bayırlı, H. (2020). Merhamet değeri: Sınıf öğretmenlerinin görüşleri ve etkinlik örnekleri. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 9(2), 468-493. <http://dx.doi.org/10.30703/cije.619866>
- [19]. Bektaş, M. (2019). *Hemşirelerin organ bağıışı tutumlarının merhamet duygularıyla ilişkisinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
- [20]. Bernhardt, B. C. ve Singer, T. (2012). The neural basis of empathy. *The Annual Review of Neuroscience*, 35, 1-23. Doi: 10.1146/annurev-neuro-062111-150536
- [21]. Biberici, F. (2010). *2-7 yaş arası çocuklarda sevgi ve merhamet değerlerinin hadisler ışığında öğretimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- [22]. Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research Method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.
- [23]. Bozgeyikli, H. (2012). Self efficacy as a predictor of compassion satisfaction, burnout, compassion fatigue: A study on psychological counselors. *African Journal of Business Management*, 6(2), 646-651. DOI: 10.5897/AJBM11.2167
- [24]. Braehler, C., Gumley, A., Harper, J., Wallace, S., Norrie, J. ve Gilbert, P. (2013). Exploring change processes in compassion focused therapy in psychosis: Results of a feasibility randomized controlled trial. *British Journal of Clinical Psychology*, 52(2), 199–214. doi:10.1111/bjc.12009
- [25]. Burnell, L. ve Agan, D. L. (2013). Compassionate care: can it be defined and measured? The development of the compassionate care assessment tool. *International Journal of Caring Sciences*, 6(2), 180-187.
- [26]. Candemir, M. L. (2019). *Engelli çocuğa sahip olan ve olmayan ebeveynlerin öz anlayış, kişilik ve merhamet özelliklerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- [27]. Carona, C., Rijo, D., Salvador, C., Castilho, P. ve Gilbert, P. (2017). Compassion-focused therapy with children and adolescents. *BJPsych Advances*, 23, 240-252. doi: 10.1192/apt.bp.115.015420
- [28]. Cilasan, A. (2016). *Yükseköğretim kurumlarında pozitif psikoloji ve örgütsel özdeşleşmenin performans yönetimine etkisi*. Doktora Tezi. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.

- [29]. Cingi, C. C. ve Eroğlu, E. (2019). Sağlık alışanlarında merhamet yorgunluğu. *Osmangazi Tıp Dergisi*, 41(1), 58-41. Doi: 10.20515/otd.449810
- [30]. Coffey, A., Saab, M. M., Landers, M., Cornally, N., Hegarty, J., Drennan, J., Lunn, C. ve Savage, E. (2019). The impact of compassionate care education on nurses: a mixed-method systematic review. *Journal of Advanced Nursing*, 0, 1–12. <https://doi.org/10.1111/jan.14088>
- [31]. Cosley, B. J., McCoy, S. K., Saslow, L. R. ve Epel, E. S. (2010). Is compassion for others stress buffering? Consequences of compassion and social support for physiological reactivity to stress. *Journal of Experimental Social Psychology*, 46, 816-823. doi:10.1016/j.jesp.2010.04.008
- [32]. Coşkun, İ. (2019). *İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin 2010 yılı ve 2018 yılı öğretim programlarının din eğitimi açısından karşılaştırılması-Merhamet değeri örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- [33]. Crocker, J. ve Canevello, A. (2008). Creating and undermining social support in communal relationships: the role of compassionate and self-image goals. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95(3), 555-575. DOI: 10.1037/0022-3514.95.3.555
- [34]. Curtis, K., Horton, K. ve Smith, P. (2012). Student nurse socialisation in compassionate practice: a grounded theory study. *Nurse Education Today*, 32, 790-795. doi:10.1016/j.nedt.2012.04.012
- [35]. apan, M. (2019). *Üniversite öğrencilerinin merhamet ve öz-anlayış düzeylerinin kişilik özellikleri açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi
- [36]. Çevik, Ö. ve Tanhan, F. (2020). Merhamet korkusu: Tanımı, nedenleri ve önlenmesi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 12(3), 342-351. doi: 10.18863/pgy.626941
- [37]. ınarlı, T. (2019). *Acil hemşirelerinde merhamet yorgunluğunu etkileyen faktörler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- [38]. Dalgalı, B. (2019). *Merhamet odaklı terapi yaklaşımı ve uygulamaları üzerine bir değerlendirme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi.
- [39]. Deane-Drummond, C. (2017). Empathy and the evolution of compassion: from deep history to infused virtue. *Zygon*, 52(1), 258-279Demir, 2014
- [40]. Demirel, G., Kaya, N. ve Doğaner, A. (2020). Ebelik öğrencilerinin kültürlerarası yaklaşımlarının merhamet ve empati düzeylerine etkisi. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(21), 282-300. DOI: 10.26466/opus.591200
- [41]. Denk, T. (2018). *Bir üniversite hastanesinde çalışan hemşirelerde mesleki yaşam kalitesi merhamet memnuniyeti merhamet yorgunluğu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Hasan Kalyoncu Üniversitesi.
- [42]. Denk, T. ve Kökar, . (2018). Cerrahi kliniklerde çalışan hemşirelerde merhamet yorgunluğu. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 2(4), 237-245.
- [43]. Dikbıyık, Y. (2017). *Psikolojik sermayenin iş tatmini ve örgütsel özdeşleşme üzerine etkisi: Otel işletmeleri çalışanları üzerine bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Türk Hava Kurumu Üniversitesi.
- [44]. Diren, Z. (2018). *Yaşlı bakım alışanlarında duygusal zeka, kişilik özellikleri, örgütsel güven ve merhamet duyguları ile yaşlılara yönelik tutumlar arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi.
- [45]. Dolan, P. (2009). Using Documents: A Figurational Approach. J. Hogan, P. Dolan, ve P. Donnelly (Der.), *Approaches to Qualitative Research: Theory ve Its Practical Application- A Guide for Dissertation Students* içinde (ss. 148- 165). Ireland: Oak Tree Press.

- [46]. Erdem, H. (2019). *İnmeli bireylere bakım verenlerde bakım yükü ve merhamet düzeyi arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
- [47]. Erdoğan, B. (2017). *Yetişkinlerde mutluluğun merhamet ve saldırganlıkla ilişkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi.
- [48]. Erdoğan, S. (2018). *Evli bireylerin evlilik doyumu ve merhamet düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- [49]. Ergün, E. (2019). *Acil serviste görev yapan sağlık çalışanlarının yaşam kalitelerinin merhamet duygusuna etkisinin belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Okan Üniversitesi.
- [50]. Erkuş, A. (2009). *Davranış Bilimleri İçin Bilimsel Araştırma Süreci*. (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- [51]. Ertümer, A. G. (2019). *Sağlık profesyonellerinin merhamet yorgunluğu düzeyinin hasta güvenliğine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- [52]. Ezer, H. İ. (2017). *Ergenlik döneminde yaygın kullanılan savunma mekanizmaları ile psikolojik sağlamlık ve mutluluk düzeyi arasındaki ilişki: Hatay il merkezi örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Mersin: Çağ Üniversitesi.
- [53]. Fleming, K., Mazzatta, G. R., Matarese, K., ve Eberle, J. (2020). Compassion fatigue and the ART model. *Nursing*, 50(3), 58–61. doi:10.1097/01.nurse.0000654168.38494.dd
- [54]. Gale, C., Gilbert, P., Read, N. ve Goss, K. (2014). An evaluation of the impact of introducing compassion focused therapy to a standard treatment programme for people with eating disorders. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 21(1), 1–12. doi:10.1002/cpp.1806
- [55]. Gilbert, P. (2009). Introducing compassion-focused therapy. *Advances in Psychiatric Treatment*, 15, 199-208. DOI: 10.1521/ijct.2010.3.2.97
- [56]. Gilbert, P. (2010a). *Training Our Minds in with and for Compassion An Introduction to Concepts and Compassion-Focused Exercises*. <https://www.getselfhelp.co.uk/docs/GILBERT-COMPASSION-HANDOUT.pdf> Erişim Tarihi: 22.12.2018.
- [57]. Gilbert, P. (2010b). *Compassion focused therapy, CBT distinctive features series*. London: Routledge.
- [58]. Gilbert, P. (2014). The origins and nature of compassion focused therapy. *British Journal of Clinical Psychology*, 53, 6–41. DOI:10.1111/bjc.12043
- [59]. Gilbert, P. (2017) 'A brief outline of the evolutionary approach for compassion focused therapy.', *EC Psychology and Psychiatry*, 3(6), 218-227. <http://hdl.handle.net/10545/622126> Erişim Tarihi: 22.12.2018.
- [60]. Gilbert, P. ve Irons, C. (2004). A pilot exploration of the use of compassionate images in a group of self-critical people. *Memory*, 12(4), 507-516.
- [61]. Gilbert, P. ve Procter, S. (2006). Compassionate mind training for people with high shame and self-criticism: Overview and pilot study of a group therapy approach. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 13(6), 353–379. doi:10.1002/cpp.507
- [62]. Gilbert, P., Catarino, F., Duarte, C., Matos, M., Kolts, R., Stubbs, J., Ceresatto, L., Duarte, J., Pinto-Gouveia, J. ve Basran, J. (2017). The development of compassionate engagement and action scales for self and others. *Journal of Compassionate Health Care*, 4(4), 1-24. DOI 10.1186/s40639-017-0033-3

- [63]. Gilbert, P., McEwan, K., Catarino, F. ve Baião, R. (2014). Fears of compassion in a depressed population implication for psychotherapy. *J Depress Anxiety*, 1-8. doi:10.4172/2167-1044.S2-003
- [64]. Goetz, J. L., Keltner, D. ve Simon-Thomas, E. (2010). Compassion: an evolutionary analysis and empirical review. *Psychological Bulletin*, 136(3), 351-374. DOI: 10.1037/a0018807
- [65]. Goldin, P. ve Jazaieri, H. (2017). *The compassion cultivation training (cct) program*. In Seppälä, E.M., Simon-Thomas, E., Brown, S.L., Worline, M.C., Cameron, D.C., & Doty, J.R. (Eds.). Oxford Handbooks Online. Doi: 10.1093/oxfordhb/9780190464684.013.18.
- [66]. Goss, K. ve Allan, S. (2014). The development and application of compassion-focused therapy for eating disorders (CFT-E). *British Journal of Clinical Psychology*, 53(1), 62–77. doi:10.1111/bjc.12039
- [67]. Gül, T. (2019). *4-6 yaş dönemi çocuklarda merhamet eğitimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- [68]. Güngör, A. (2017). Eğitimde pozitif psikolojiyi anlamak. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(2), 154-166.
- [69]. Hacıkeleşoğlu, H. ve Kartopu, S. (2017). Merhamet ve dindarlık: üniversite öğrencileri üzerine ampirik bir araştırma. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 59, 203-227.
- [70]. Houston, E. (2019). *Cultivating compassion through training*. <https://positivepsychology.com/compassion-training/> Erişim tarihi: 02.10.2019.
- [71]. Hökelekli, H. (2013). *Ailede, okulda, toplumda değerler psikolojisi ve eğitimi*. (2.Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- [72]. Hür, S. (2018). *Yoğun bakım hemşirelerine verilen stres yönetimi eğitiminin merhamet yorgunluğuna etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- [73]. İşgör, İ. Y. (2017a). Üniversite öğrencilerinde bağlanma stilleri ve akademik başarının merhamet üzerindeki yordayıcı etkisi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 82-99.
- [74]. İşgör, İ. Y. (2017b). Merhametin öznel iyi oluş üzerindeki yordayıcı etkisinin incelenmesi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 16 (2), 425-436. DOI: 10.21547/jss.290441
- [75]. Jazaieri, H. (2018). Compassionate Education from preschool to graduate school: bringing a culture of compassion into the classroom. *Journal of Research in Innovative Teaching & Learning*, 11(1), 22-66. DOI 10.1108/JRIT-08-2017-0017
- [76]. Jazaieri, H., McGonigal, K. M., Lee, I. A., Jinpa, T., Doty, J. R., Gross, J. J. ve Goldin, P. R. (2018). Altering the trajectory of affect and affect regulation: the impact of compassion training. *Mindfulness*, 9(1), 283-293. doi: 10.1007/s12671-017-0773-3. DOI 10.1007/s12671-017-0773-3
- [77]. Jazaieri, H., McGonigal, K., Jinpa, T., Doty, J. R., Gross, J. J. ve Goldin, P. R. (2014). A randomized controlled trial of compassion cultivation training: effects on mindfulness, affect, and emotion regulation. *Motivation and Emotion*, 38(1), 23-35. DOI 10.1007/s11031-013-9368-z
- [78]. Judge, L., Cleghorn, A., McEwan, K. ve Gilbert, P. (2012). An exploration of group-based compassion focused therapy for a heterogeneous range of clients presenting to a community mental health team. *International Journal of Cognitive Therapy*, 5(4), 420–429. doi:10.1521/ijct.2012.5.4.420

- [79]. Kahraman, A. (2018). *Çocukluk çağı travmaları ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkide kişisel biriciklik algısının aracı rolü: bir yapısal eşitlik modellemesi çalışması*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi.
- [80]. Kant, I. (2017). *Eğitim üzerine*. (6.Baskı). (Çev. Ahmet Aydoğan). İstanbul: Say Yayınları.
- [81]. Kara, D. (2018). *Hemşirelerin merhamet yorgunluklarının ve öz anlayışlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Okan Üniversitesi.
- [82]. Kardaş, F. (2017). *Üniversite öğrencilerinde bir model sınaması: Pozitif duyguların ve kişisel kaynakların etkileşimi*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- [83]. Kardaş, F. ve Yalçın, İ. (2019). Türkiye’de iyi oluş ile ilgili yapılmış araştırmaların sistematik olarak incelenmesi. *Kastamonu Education Journal*, 27(4), 1423-1433. doi:10.24106/kefdergi.2799
- [84]. Kırıl, B. ve Başdağ, S. (2017). Sınıf öğretmenlerinin merhamet eğitimine ilişkin görüşleri. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 80-96.
- [85]. Kirby, J. N. (2017). Compassion interventions: the programmes, the evidence, and implications for research and practice. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 90, 432-455. DOI:10.1111/papt.12104
- [86]. Kışmır, Ş. ve İrge, N. T. (2020). Merhamet yorgunluğu düzeyinin çalışanların motivasyonu ve iş doyumlarına etkisi: Sağlık çalışanları üzerinde bir uygulama. *Research Studies Anatolia Journal*, 3(1), 1-18.
- [87]. Klimecki, O. M., Leiberg, S., Ricard, M. ve Singer, T. (2014). Differential pattern of functional brain plasticity after compassion and empathy training. *SCAN*, 9, 873-879. doi:10.1093/scan/nst060
- [88]. Koca, F. (2018). *Hemşirelerde merhamet yorgunluğu ve etkili faktörlerin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi.
- [89]. Kolay, N. (2019). *Yoğun bakım hemşirelerinde merhamet ile bakım davranışları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi.
- [90]. Küçükaydın, Z. (2015). *Fen bilimleri derslerinde merhamet eğitimi üzerine bir çalışma*. Yüksek Lisans Tezi. Giresun: Giresun Üniversitesi.
- [91]. Leiberg, S., Klimecki, O. ve Singer, T. (2011). Short-term compassion training increases prosocial behavior in a newly developed prosocial game. *PLoS ONE*, 6(3), 1-10. doi:10.1371/journal.pone.0017798
- [92]. Lucre, K. M. ve Corten, N. (2013). An exploration of group compassion-focused therapy for personality disorder. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 86(4), 387-400. doi:10.1111/j.2044-8341.2012.02068.x
- [93]. Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. San Francisco, CA: Jossey-Bass
- [94]. Nas, E. ve Sak, R. (2020). Merhamet ve merhamet odaklı terapi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 64-84. Doi: 10.18026/cbayarsos.525744
- [95]. Nas, E. ve Sak, R. (2021). A new compassion scale for children and its psychometric properties. *Child Psychiatry & Human Development*. <https://doi.org/10.1007/s10578-020-01034-0>
- [96]. Neff, K. (2003a). The development of validation of a scale to measure self compassion. *Self and Identity*, 2(3), 223-250. DOI: 10.1080/15298860390209035
- [97]. Neff, K. (2003b). Self-compassion: an alternative conceptualization of a healthy attitude toward oneself. *Self and Identity*, 2(2), 85-101. DOI: 10.1080/15298860390129863

- [98]. Onaylı, S. (2019). *Emotional reactions to infidelity: examining the roles of self-compassion, forgiveness, rumination and cognitive appraisal*. Unpublished Doctoral Thesis. Middle East Technical University.
- [99]. Orbay, İ. (2019). *Kanser hastası çocuklara informal bakım verenlerde merhamet yorgunluğunun betimlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Manisa: Manisa Celal Bayar Üniversitesi.
- [100]. Özcan, A. (2019). *Yoğun bakım hemşirelerinde merhametin ve merhamet yorgunluğunun belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- [101]. Pehlivan, T. (2019). *Onkoloji-hematoloji hemşirelerine uygulanan kısa ve uzun süreli merhamet yorgunluğu dayanıklılık programının yaşam kalitesi, algılanan stres ve psikolojik dayanıklılık üzerine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Koç Üniversitesi.
- [102]. Perregrini, M. (2019). Combating compassion fatigue. *Nursing*, 49(2), 50–54. doi:10.1097/01.nurse.0000552704.58125.fa
- [103]. Polat, F. (2016). *Merhamet yorgunluğu düzeyinin çalışma yaşam kalitesi ile ilişkisi: sağlık profesyonelleri örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- [104]. Pommier, E. A. (2010). *The compassion scale*. Doctoral Thesis. The Graduate School of the University of Texas at Austin.
- [105]. Pommier, E. A. (2011). *The compassion scale*. Dissertation Abstracts International Section A: *Humanities and Social Sciences*, 72, 1174.
- [106]. Reddy, S. D., Negi, L. T., Dodson-Lavelle, B., Ozawa-de Silva, B., Pace, T. W. W., Cole, S. P., Raison, C. L. ve Craighead, L. W. (2013). Cognitive-based compassion training: a promising prevention strategy for at-risk adolescents. *J Child Fam Stud*, 22, 219-230. DOI 10.1007/s10826-012-9571-7
- [107]. Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç. ve Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250. <http://doi.org/10.33400/kuje.843306>
- [108]. Salazar, L. R. (2015). Exploring the relationship between compassion, closeness, trust, and social support in same-sex friendships. *The Journal of Happiness ve Well-Being*, 3(1), 15-29.
- [109]. Salazar, L. R. (2016). The relationship between compassion, interpersonal communication apprehension, narcissism and verbal aggressiveness. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 4(1), 1-14.
- [110]. Salur, H. (2019). *Bir eğitim araştırma hastanesinde çalışan hekim ve hemşirelerde psikolojik sermaye ile merhamet yorgunluğu arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Okan Üniversitesi.
- [111]. Sarıçam, H. ve Erdemir, N. (2019). Şefkat-Merhamet Ölçeği'nin ilk psikometrik bulguları. 3. *Uluslararası Eğitim ve Değerler Sempozyumu-ISOEVA E-Kitabı* (s.152-163) içinde. İstanbul, Türkiye. doi: 10.13140/RG.2.2.18792.01288
- [112]. Sayar, K. (2008). *Merhamet-kalbe dönüş için son çağrı*. (6.Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- [113]. Scarlet, J., Altmeyer, N., Knier, S. ve Harpin, R. E. (2017). The effects of Compassion Cultivation Training (CCT) on health-care workers. *Clinical Psychologist*, 21, 116-124. Doi:10.1111/cp.12130
- [114]. Schopenhauer, A. (2017). *Merhamet*. (4. Baskı). (Çev: Kocatürk, Z.) İstanbul: Dergâh Yayınları.

- [115]. Seven, A. ve Dülger, H. (2020). Sağlık ve bakım hizmetleri bölümü öğrencilerinin merhamet düzeyleri ve etkileyen faktörler. *International Social Sciences Studies Journal*, 6(54), 28-34. <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1933>
- [116]. Seyhan, A. E. (2014). Ebu'l-Hasan el-Harakanî'nin sevgi, şefkat, merhamet ve hoşgörü anlayışı. *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2, 81-116.
- [117]. Sezgin, K. (2016). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlık ve dindarlık düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi.
- [118]. Solmazer, G. (2018). *Self-compassion and construal level theory: the role of self-compassion in decreasing the effect of social distance*. Unpublished Doctoral Thesis. Middle East Technical University.
- [119]. Sommer-Spijkerman, S., Trompetter, H., Schreurs, K. ve Bohlmeijer, E. (2018). Pathways to improving mental health in compassion-focused therapy: self-reassurance, self-criticism and affect as mediators of change. *Frontiers in Psychology*, 9, 1-12. doi: 10.3389/fpsyg.2018.02442
- [120]. Sprecher, S., ve Fehr, B. (2005). Compassionate love for close others and humanity. *Journal of Social and Personal Relationships*, 22, 629-652. DOI: 10.1177/0265407505056439
- [121]. Steindl, S. R., Buchanan, K., Goss, K. ve Allan, S. (2017). Compassion focused therapy for eating disorder: A qualitative review and recommendations for future applications. *Clinical Psychologist. Advance Publication*. doi:10.1111/cp.12126
- [122]. Strauss, C., Taylor, B. L., Gu, J., Kuyken, W., Baer, R., Jones, F. ve Cavanagh, K. (2016). What is compassion and how can we measure it? A review of definitions and measures. *Clinical Psychology Review* 47, 15-27. doi: 10.1016/j.cpr.2016.05.004
- [123]. Şirin, M. ve Yurttaş, A. (2015). Hemşirelik Bakımının Bedeli: Merhamet Yorgunluğu, *DEUHFED*, 8(2), 123-130.
- [124]. Tahincioğlu, D. (2018). *Psikologların ve psikolojik danışmanların iş doyumu, çalışma yaşam kaliteleri ve merhamet düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi.
- [125]. Tarhan, N. (2017). *Duyguların psikolojisi ve duygusal zekâ*. (21.Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- [126]. Vivino, B. L., Thomson, B. J., Hill, C. E. ve Ladany, N. (2009). Compassion in psychotherapy: the perspective of therapists nominated as compassionate. *Psychotherapy Research*, 19(2), 157-171. DOI: 10.1080/10503300802430681
- [127]. Williams, C. R. (2008). Compassion, suffering and the self a moral psychology of social justice. *Current Sociology*, 56(1), 5-24. DOI: 10.1177/0011392107084376
- [128]. Yakın, D. (2015). *Towards an integrative perspective on the interplay between early maladaptive schemas and well-being: the role of early recollections, self-compassion and emotion regulation*. Unpublished Doctoral Thesis. Middle East Technical University.
- [129]. Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemler*. (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- [130]. Yıldırım, M. (2018). *Ergenlere yönelik öz-şefkat geliştirme programının öz-şefkat, kendine şefkat vermekten korkma ve öznel iyi oluş üzerindeki etkililiğinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bolu: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- [131]. Yıldız, H. ve Kavak, O. (2017). The regulatory role of compassion in the influence of the personality trait of responsibility on task and contextual performance. *Journal of Management, Marketing and Logistics (JMML)*, 4(4), 408-422.

- [132]. Yılmaz, G. (2016). *Onkoloji hemşirelerinin eşduyum yorgunluğu, iş doyumu, tükenmişlik ve travma sonrası gelişim düzeylerine psikoeğitimin etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- [133]. Yılmaz, G. ve Üstün, B. (2018). Hemşirelerde profesyonel yaşam kalitesi: Merhamet memnuniyeti ve merhamet yorgunluğu. *Psikiyatri Kliniği Dergisi*, 9(3), 205-211. DOI: 10.14744/phd.2018.86648
- [134]. Zhang, Y., Zhang, C., Han, X-R., Li, W. ve Wang, Y. (2018). Determinants of compassion satisfaction, compassion fatigue and burn out in nursing: A correlative meta-analysis. *Medicine*, 97(26), 1-7. <http://dx.doi.org/10.1097/MD.00000000000011086>